

Otiorhynchus aurifer, een Zuid-Europese snuitkever ingeburgerd in Nederland (Coleoptera: Curculionidae)

TH. HEIJERMAN & M. B. P. DROST

HEIJERMAN, TH. & M. B. P. DROST, 2000. *OTIORHYNCHUS AURIFER*, A SOUTH EUROPEAN WEEVIL ESTABLISHED IN THE NETHERLANDS (COLEOPTERA: CURCULIONIDAE). – *ENT. BER., AMST.* 60 (5): 84-88.

Abstract: *Otiorhynchus aurifer* is recorded for the first time from The Netherlands. The species was collected from three localities: Rockanje in the southwestern part, Capelle aan de IJssel more to the central part, and Vlieland in the north-western part of the country. In total more than 25 specimens were caught by beating *Ligustrum* plants at night. *Otiorhynchus aurifer* originates from the Mediterranean area but seems to have spread to a number of North European countries.

Th. Heijerman, Leerstoelgroep Diertaxonomie, Wageningen Universiteit, Postbus 8031, 6700 EH Wageningen.
M. B. P. Drost, Lingedijk 35, 4014 MB Wadenoijen.

Inleiding

Het Palaearctische genus *Otiorhynchus* telt ongeveer 1500 soorten en is daarmee één van de meest soortenrijke snuitkevergenera. Het genus is in een groot aantal subgenera opgedeeld, maar de taxonomische positie van veel soorten is nog niet geheel duidelijk (Magnano, 1998). Dit komt onder meer doordat er veel soorten zijn die zich parthenogenetisch voortplanten en ook zijn er polyploïde vormen vastgesteld. Bovendien komen bij een aantal soorten lokaal afwijkende vormen voor, die door sommige auteurs als echte soorten worden beschouwd. Vooral berggebieden zijn rijk aan *Otiorhynchus*-soorten. In Midden-Europa komen ongeveer 120 soorten voor (Dieckmann, 1980) en in Noord-Europa 38 (Palm, 1996). Uit Nederland waren slechts 12 soorten bekend (Heijerman, 1993); in 1998 werd *Otiorhynchus crataegi* Germar aan de Nederlandse lijst toegevoegd (Palm, 1998).

Veel *Otiorhynchus*-soorten zijn ongevleugeld. Ze leven over het algemeen op de grond, maar een aantal klimt in bomen en struiken. Binnen het genus komen ook veel nachttactieve soorten voor. *Otiorhynchus*-soorten zijn over het algemeen polyfaag, hoewel sommige een sterke voorkeur hebben voor bepaalde plantensoorten. De larven leven ectofaag aan

de wortels van de voedselplanten (rhizofaag) en zijn over het algemeen meer gebonden aan bepaalde plantensoorten dan de imago's. Veel soorten leven van land- of tuinbouwgewassen en worden daarom schadelijk gevonden. Men kan deze soorten ook vaak aantreffen in het stedelijke gebied in tuinen, kwekerijen, kassen, groenvoorzieningen. Om die reden worden zij synanthrope soorten genoemd, hoewel ze van oorsprong in een meer natuurlijke omgeving kunnen voorkomen. Een bekend voorbeeld van een schadelijk soort in Nederland is *Otiorhynchus sulcatus* (Fabricius), die ook wel de gegroefde lapsnuittor, druivehaan of taxuskever genoemd wordt (Van Frankenhuyzen, 1996). Van een aantal *Otiorhynchus*-soorten is bekend dat ze verspreid worden met kweekmateriaal van planten of andere land- of tuinbouwprodukten. Ongetwijfeld zal niet iedere (onopzettelijke) introductie tot gevolg hebben dat de betreffende soort zich ook daadwerkelijk, en buiten kassen en kwekerijen, weet te handhaven. Een belangrijke oorzaak hiervoor is natuurlijk dat dergelijke schadelijke soorten bij ontdekking zullen worden bestreden. Toch komen bijvoorbeeld in Noord-Amerika 16 *Otiorhynchus*-soorten voor die afkomstig zijn uit Europa en die zich hebben weten te handhaven, niet alleen in cultuurgewassen en groenbeplantingen, maar soms ook

Fig. 1. *Otiorynchus aurifer* op een ligusterblad (foto: Th. Heijerman).

in meer natuurlijke omstandigheden. Voorbeelden van dergelijke soorten zijn de ook in Nederland voorkomende *Otiorynchus ligustici* (Linnaeus), de 'alfalfa snout beetle', *O. ovatus* (Linnaeus), de 'strawberry root weevil', *O. sulcatus*, de 'black vine weevil', *O. rugosostriatus* (Goeze), de 'rough strawberry root weevil' en *O. singularis* (Linnaeus), de 'claycolored root weevil' (Davidson & Lyon, 1987; Wheeler, 1999). Dat het hier om schadelijke soorten gaat, blijkt ook uit de Engelstalige namen van deze snuitkevers. Van de 21 soorten die op de Britse eilanden voorkomen, zijn er vier recent geïntroduceerd, namelijk *O. setulosus* Stierlin, *O. crataegi*, *O. aurifer* Boheman en *O. coecus* Germar (Morris, 1997).

De eerder genoemde *Otiorynchus crataegi* is een voorbeeld van een geïmporteerde soort, die zich recent in ons land heeft weten te vestigen. Sinds de vangst in 1997 door Palm (1998) is de soort op verschillende plekken in het stedelijke gebied massaal aangetroffen op *Ligustrum* sp., en kan nu zeker als ingeburgerd worden beschouwd.

In dit artikel maken we melding van de ontdekking van een volgende uitheemse soort die Nederland heeft weten te bereiken, *Otiorynchus aurifer*. We geven een overzicht van de vangsten en tevens enige informatie over de verspreiding en de biologie van de soort.

Otiorynchus aurifer in Nederland

De eerste vondst van *Otiorynchus aurifer* (fig. 1) in Nederland betreft een exemplaar afkomstig uit Capelle aan de IJssel. Het werd verzameld op 29 juni 1999 in de strooisellaag onder aanplant van struiken in een plantsoen in de wijk Oostgaarde (leg. E. B. Drost, zoon van tweede auteur). Volgens de hovenier, die het plantsoen onderhoudt, staan er voornamelijk coniferen, rozen (*Rosa* sp.), *Spiraea* sp., *Mahonia* sp., *Hypericum* sp. en *Lonicera* sp.

Tijdens de najaarsexcursie van de sectie Everts van de Nederlandse Entomologische Vereniging te Rockanje werd de soort voor de tweede maal verzameld tijdens een zoektocht naar *O. crataegi*: op 4 september 1999, omstreeks 22.30 uur, werden meer dan 20 exemplaren geklopt van *Ligustrum*-struiken die zich bevonden in het gemeentelijk groen aan de rand van het dorp Rockanje (leg. Th. Heijerman, A. P. J. A. Teunissen en W. J. Veldkamp). Naast *O. aurifer* werden op dezelfde struiken nog enkele andere snuitkeversoorten aangetroffen, namelijk *O. crataegi*, *O. sulcatus*, *O. rugosostriatus*, *O. ovatus* en *Sciaphilus asperatus* (Bonsdorff).

Een derde vondst betreft 4 exemplaren verzameld aan de rand van het dorp Oost-Vlieland, op 11 september 1999 (leg. Th. Heijerman en K. Alders). Ook hier werden de exemplaren geklopt van *Ligustrum* sp. en wel

rond 23.00 uur. Op dezelfde struiken bevonden zich geen andere snuitkeversoorten, maar van ligusterstruiken in de omgeving werden de soorten *O. ovatus*, *O. singularis*, *O. rugosostriatus* en *Strophosoma melanogrammum* (Förster) geklopt.

Omdat *O. aurifer* in Nederland binnen korte tijd op drie ver van elkaar liggende plaatsen werd verzameld, waaronder een locatie op een eiland, mag worden aangenomen dat zij zich al geruime tijd in Nederland bevindt. Dat zij nu op drie plaatsen ontdekt is, is het gevolg van toeval (Capelle aan de IJssel) en van het toepassen van een nieuwe vangstmethode, namelijk het 's nachts kloppen van struiken (Rockanje, Vlieland). Het is dus te verwachten dat de soort nog op vele andere locaties in Nederland aangetroffen zal kunnen worden.

Voorkomen in Europa

Otiorhynchus aurifer komt oorspronkelijk uit het oostelijke en centrale mediterrane gebied van Europa en is bekend van Italië (inclusief Sardinië en Sicilië), Frankrijk (Corsica, en de departementen Alpes-Maritimes, Bouches du Rhône, Gard), Turkije, Kroatië (Dalmatië, Istrië) en Algerije (Reitter, 1913; Hoffmann, 1950; Tempère & Péricart, 1989; Abazzi et al., 1994). In de periode van 1978 - 1981 werden vier exemplaren in Engeland, Essex, verzameld, waarvan er twee binnenshuis werden aangetroffen (Hyman, 1987). Op 24 juni 1990 ving Ulmann c.s. circa 100 exemplaren van de soort op *Ligustrum* sp. op het terrein van het Zoölogisch Instituut in Hamburg (Lohse, 1991; Palm, 1996). Buchelos (1991) tenslotte meldt de soort als nieuw voor de fauna van Griekenland, waar hij een aantal jaren achtereen grote schade veroorzaakte aan sierplanten en -struiken in tuinen en op kwekerijen van vruchtbomen in Attikí en omgeving. Kennelijk is de soort bezig om zijn areaal sterk uit te breiden.

Herkenning

Otiorhynchus aurifer behoort tot het subgenus *Otiorhynchus* s. str. en is niet te verwarren met

andere in Nederland voorkomende *Otiorhynchus*-soorten. Met de tabel van Frieser (1981) samen met de aanvullende tabel van Dieckmann & Behne (1994) is zij goed op naam te brengen. In navolging van Hyman (1987) schrijven Hodge & Jones (1995) dat *O. aurifer* sterkt lijkt op *O. sulcatus*. Dit is nogal onbegrijpelijk, want de laatstgenoemde soort behoort zelfs tot een ander subgenus, namelijk *Dorymerus*.

Volgens Palm (1996) zijn er geen mannetjes bekend. Hoffmann (1950) beschrijft echter dat bij de mannetjes het anale segment voorzien is van fijne striae en dat het metasternum enigszins concaaf is. Alle circa 100 exemplaren die bij Hamburg werden verzameld waren inderdaad vrouwtjes (Lohse, 1991). Alle Nederlandse exemplaren van *O. aurifer* bleken eveneens vrouwtjes te zijn. Het is bekend dat sommige snuitkeversoorten zich in het grootste deel van hun areaal parthenogenetisch voorplanten, maar waarvan mannetjes bekend zijn uit een beperkt deel van het verspreidingsgebied. Dit komt bij een aantal *Otiorhynchus*-soorten voor maar ook bij vertegenwoordigers van andere genera, zoals de meeste *Trachyphloeus*-soorten, *Polydrusus mollis* (Ström), *Liophloeus tessulatus* (Müller) en andere (Frieser, 1981; Morris, 1997). Dit verschijnsel zou zich dus ook bij *O. aurifer* kunnen voordoen.

Figuur 2 geeft een afbeelding van de spermatheca van een exemplaar van *O. aurifer* van Rockanje. Vergeleken met de figuur in Palm (1996) is de spermatheca van het Nederlandse exemplaar iets slanker is. Mogelijk is dit het gevolg van individuele of geografische variatie.

Voedselplanten

Met uitzonderingen van het exemplaar van Capelle aan de IJssel, werden alle exemplaren geklopt van *Ligustrum* sp. De soort werd echter verzameld tijdens een zoektocht naar *Otiorhynchus crataegi*, die vooral op deze voedselplant te vinden is. Op andere planten is eigenlijk niet gezocht en het is dus onbekend of *O. aurifer* in Nederland ook nog op andere

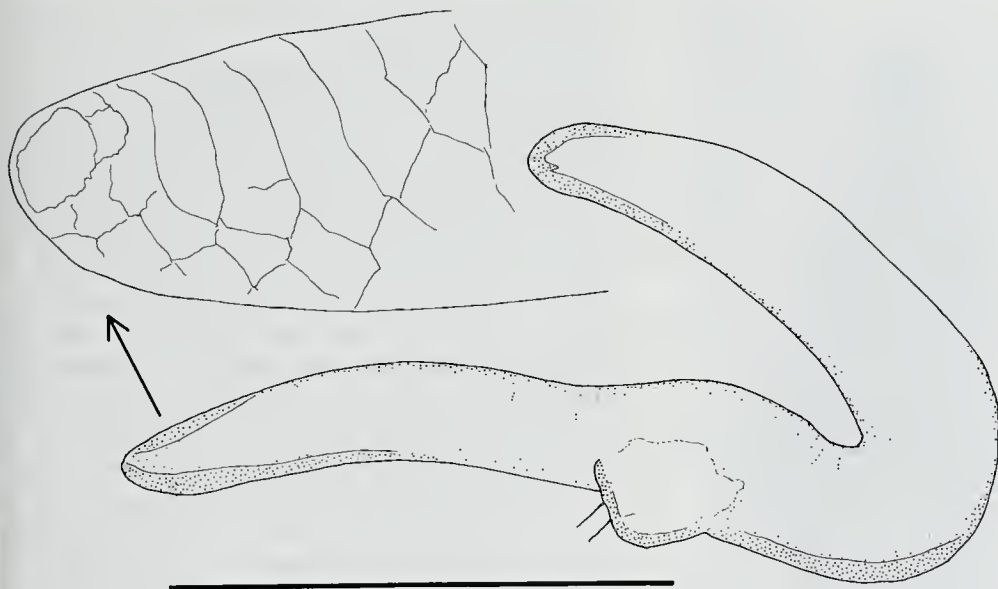

Fig. 2. Spermatheca van *Otiiorhynchus aurifer*. De top van de spermatheca (zie pijl) is sterker uitvergroot om de fijne micro-structuur te laten zien. Schaallijn: 0,4 en 0,1 mm respectievelijk.

plantensoorten voorkomt. Volgens de literatuur zou de soort polyfaag zijn (bijvoorbeeld Morris, 1997). Buchelos (1991) noemt als meest aangetaste planten de soorten *Ligustrum lapponicum* Thunberg, *Viburnum tinus* L., *Hedera helix* L. (klimop), *Rosa* sp., *Lonicera caprifolium* L. (tuinkamperfoeli), *Olea europea* L. (olijf), *Laurus nobilis* L. (laurier), *Rhamnus alaternus* L., *Arbutus* sp. (aardbeiboom) en *Syringa vulgaris* L. (gewone sering). De vier exemplaren van Vlieland werden levend meegenomen en aten 's nachts van de bladeren van aangeboden liguster. Daarnaast hebben we tijdens een eenvoudig proefje bladeren aangeboden van diverse andere plantensoorten. De bladeren van *Acer* sp. (esdoorn), *Sambucus nigra* L. (gewone vlier), *Acer campestre* L. (spaanse aak), *Carpinus betulus* L. (haagbeuk), *Bryonia dioica* Jacq. (heggenrank), *Euonymus europaeus* L. (wilde kardinaalsmuts), *Corylus avellana* L. (hazelaar) en *Rosa rubiginosa* L. (egelantier) werden wel, die van *Quercus robur* L. (zomereik), en *Vitis vinifera* L. (druif) niet door *O. aurifer* aangevreten. De door ons geteste planten en de soorten die door Buchelos (1991) worden genoemd, behoren tot uiteenlopende families. Daaruit mag geconcludeerd worden dat *O. aurifer* een zeer polyfage soort is. Een aantal van de genoemde plantensoorten komt in Nederland ook in meer natuurlijke situaties voor, en het is dus niet onmogelijk dat de soort zich, behalve in het stedelijk gebied, ook daarbuiten

reeds heeft weten te vestigen. Dat de imago's van bovengenoemde planten eten, wil overigens nog niet zeggen dat ook de larven deze planten accepteren als voedselbron en dat de soort haar hele ontwikkeling op deze planten kan volbrengen.

Figuur 3 toont het vraatbeeld van *O. aurifer* op liguster terwijl Palm (1990) een afbeelding geeft van het vraatbeeld van *O. crataegi* op liguster. Uit de vergelijking van deze vraatbeelden van beide snuitkeversoorten blijkt dat het niet goed mogelijk is om onderscheid te maken tussen de vraatbeelden. Opvallend was overigens dat de door ons – overdag – waargenomen aantasting door *O. crataegi* zeer duidelijk en massaal aanwezig was. Laat in de avond kon dan de snuitkever in grote aantallen worden geklopt van de aangetaste planten. Men moet er overigens rekening mee houden dat ook andere soorten zoals *O. ovatus*, *O. sulcatus*, *O. singularis* en *O. rugosostriatus*, hun sporen kunnen nalaten. Daarnaast kan liguster ook nog (zwaar) worden aangetast door larven van de bladwesp *Macrophya punctum-album* (Linnaeus) en zelfs door huisjesslakken zoals *Helix aspersa* (Müller), de segrijnslak, hoewel beide wel duidelijk andere vraatpatronen produceren.

Zowel *Otiiorhynchus crataegi* als *O. aurifer* hebben de laatste jaren kennelijk hun verspreidingsgebied sterk weten uit te breiden, daarbij vrijwel zeker een handje geholpen door de mens. Dit geldt eveneens voor een aantal an-

Fig. 3. Vraatpatroon van *Otiorynchus aurifer* op een ligusterblad.

dere soorten van het genus *Otiorynchus*, die weliswaar nog niet in Nederland ontdekt zijn, maar waarvan gegevens uit het buitenland er op duiden dat deze zich uitbreiden. Het zou ons niet verbazen als binnen niet al te lange tijd bijvoorbeeld *O. smreczynskii* Cmoluch of *O. dieckmanni* Magnano in Nederland zouden worden aangetroffen.

Literatuur

- ABBAZZI, P., E. COLONNELLI, L. MASUTI & G. OSELLA, 1994. Coleoptera Polyphaga XVI (Curculionidae). In: *Checklist delle specie della fauna Italia* (A. Minelli, S. Ruffo & S. La Posta eds) 61: 35-64. Calderini, Bologna.
- BUCHELOS, C. T., 1991. *Otiorynchus aurifer* Boheman, a new species in the Greek fauna. – *Annales de l'Institut Phytopathologique Benaki* (N.S.) 16: 143-145.
- DAVIDSON, R. H. & W. F. LYON, 1987. *Insect pests of farm, garden and orchard*: i-xiii, 1-640. Wiley & Sons, New York.
- DIECKMANN, L., 1980. Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Coleoptera – Curculionidae (Brachycerinae, Otiorynchinae, Brachyderinae). – *Beiträge zur Entomologie* 30: 145-310.
- DIECKMANN, L. & L. BEHNE, 1994. 93. Familie Curculionidae, U.F. Brachycerinae – U.F. Leptopiinae. Ergänzungen und Berichtungen zu Freude-Harde-Lohse “Die Käfer Mitteleuropas”, Band 10 (1981). In: *Die Käfer Mitteleuropas* (G. A. Lohse & W. H. Lucht, eds) 14: 246-258. Goecke & Evers, Krefeld.
- FRANKENHYUZEN, A. VAN, 1996. *Schadelijke en nuttige insecten en mijten in aardbei en houtig klein fruit*: 1-316. Nederlandse Fruittelers Organisatie, 's-Gravenhage.
- FRIESER, R., 1981. 7. U. Familie Otiorynchinae. In: *Die Käfer Mitteleuropas* (H. Freude, K. W. Harde & G. A. eds) 10: 184-240. Goecke & Evers, Krefeld.
- HEIJERMAN, TH., 1993. Naamlijst van de snuitkevers van Nederland en het omliggende gebied (Curculionoidea: Curculionidae, Apionidae, Attelebidae, Urodontidae, Anthribidae en Nemonychidae). – *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 5: 19-46.
- HODGE, P. & R. A. JONES, 1995. *New British beetles; species not in Joy's practical handbook*: i-xvi, 1-175. British Entomological and Natural History Society, Hurst.
- HOFFMANN, A., 1950. Coléoptères Curculionides, première partie. – *Faune de France* 52: 1-486.
- HYMAN, P. S., 1987. *Otiorynchus aurifer* Boheman (Col., Curculionidae) new to the British Isles. – *Entomologist's Monthly Magazine* 123: 59.
- LOHSE, G. A., 1991. 17. Nachtrag zum Verzeichnis mitteleuropäischer Käfer. – *Entomologische Blätter für Biologie und Systematik der Käfer* 87: 92-98.
- MAGNANO, L., 1998. Notes on the *Otiorynchus* Germar, 1824 complex (Coleoptera: Curculionidae). In: *Taxonomy, ecology and distribution of Curculionoidea (Coleoptera: Polyphaga). Proceedings of a symposium (28 August, 1996, Florence, Italy) XX International congress of entomology* (E. Colonnelli, S. Louw & G. Osella eds): 51-80. Museo regionale di scienze naturali, Torino.
- MORRIS, M. G., 1997. Broad-nosed weevils, Coleoptera: Curculionidae (Entiminae). – *Handbooks for the identification of British insects* 5 (17a): 1-106.
- PALM, E., 1990. *Otiorynchus crataegi* Germar, 1924 fundet i Danmark. – *Entomologiske Meddelelser* 58: 9-10.
- PALM, E., 1996. Nordeuropas Snudebiller 1. De kortsnudedede arter (Coleoptera: Curculionidae) – med særligt henblik på den danske fauna. – *Danmarks Dyreliv* 7: 1-356.
- PALM, E., 1998. *Otiorynchus* (*Tourneria*) *crataegi*, found in The Netherlands. – *Entomologische Berichten, Amsterdam* 58: 205-206.
- REITTER, E., 1913. Bestimmungstabellen der europäischen Coleopteren, part 69. Reprinted from Wiener entomologische Zeitung 32.
- TEMPÈRE, G. & J. PÉRICART, 1989. Coléoptères Curculionidae, quatrième partie: compléments. – *Faune de France* 74: 1-534.
- WHEELER, A. G. JR., 1999. *Otiorynchus ovatus*, *O. rugosostriatus*, and *O. sulcatus* (Coleoptera: Curculionidae): Exotic weevils in natural communities, mainly mid-Appalachian shale barrens and outcrops. – *Proceedings of the Entomological Society of Washington* 101: 689-692.